

Україна на шляху до Європейського Союзу: можливості використання досвіду Словацької Республіки

Василь Гарагонич, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна), докторант, garagonych@mk.uz.ua

GARAGONYCH, Vasyl. Ukraine joining the European Union: possibility of using the experience of the Slovak Republic. Individual and Society, 2011, Vol. 14, Nr. 1.

In the article features the entry of Slovakia into the European Union, much attention is paid to the reforms in the country in preparation for entry into the European community. The author focuses on the lessons that can be removed from Slovakia's experiences and perspectives addressed. European integration as a positive example, facilitates the implementation of integration activities by the Ukrainian side, are considered fruitful relations of the Slovak Foreign Policy Association and the Regional Branch of the National Institute for Strategic Studies Uzhgorod (Ukraine). Reflect the views of the Slovak and Ukrainian expert on the issues under consideration. The author is based on the analysis of rich factual material concludes that the creative use of Ukrainian and Slovak experience in preparing accession to the European Union through the deepening of cross-border cooperation in advance Ukraine's European integration.

Slovakia, Ukraine, European Union, European integration, cross-border cooperation, the Schengen zone.

Ключові слова: Словаччина, Україна, Європейський Союз, євроінтеграція, транскордонне співробітництво, Шенгенська зона.

Саміт Україна-Європейський Союз (ЄС), що відбувся 22 листопада 2010 року у Брюсселі, хоча і не стовідсотково виправдав сподівання української сторони, проте став додатковим приводом обговорити можливі наслідки та подальші перспективи відносин нашої держави з Європою. Україна отримала "дорожню карту" на шляху до безвізового режиму з ЄС [1]. Унікальність саміту полягала у тому, що Україна підійшла до нього не з переліком проблем, а з цілим рядом позитивних досягнень. Так, у першому півріччі 2010 року Україні була надана "матриця Фюле" (за ім'ям комісара ЄС з питань розширення та європейської політики сусідства Штефана Фюле) [2, с. 5], що становить собою перелік коротко- і середньострокових реформ, які має провести наша держава. За словами директора департаменту ЄС МЗС України Василя Филипчука, Україна на сьогодні вже виконала всі короткострокові реформи і 10 з 15 середньострокових [3]. А з такими результатами можна бути не лише "одвічним гостем" у Європі, а й стати повноправним кандидатом на вступ до Європейського Союзу.

Іншим важливим моментом для розуміння сучасного стану відносин України з ЄС є зовнішньополітична лінія Президента Віктора Януковича.

Час показав, що глава нашої держави у питанні євроінтеграції налаштований вельми рішуче. Євроінтеграцію він сприймає не як данину моді, а як гостру життєву необхідність для України. За перші вісім місяців президентства Януковича відбулося сім візитів членів Єврокомісії в нашу країну. Такого ще не було за всю історію української незалежності.

Чим же зумовлено пошкваллення інтересу європейців до України? Що саме змінилось у політиці української влади, яка відкриває європейські двері перед українцями?

На думку експерта з міжнародних відносин Семена Андрієнко, змінилось багато. Основне на сучасному етапі Україна рухається вперед, а не проводить час у політичних баталіях та економічному занепаді. Не лише Європа, але і вся світова спільнота бачить, що сьогодні наша держава — це прогнозований партнер, з котрим можна та потрібно мати справу. Головне, як вважає словацький експерт Александр Дулеба, аби в Україні були спокій і стабільність [4]. Найкращим доказом цього є рішення МВФ про надання кредиту Україні, а також схвалення ЄС виділення коштів на фінансування адміністративної реформи в нашій країні. Завдяки йому упродовж 2011-2013 років Україна отримує 70 млн. євро виключно на цю справу.

Брюссельська зустріч 22 листопада 2010 року стала якісно новим етапом у відносинах України та Європи. Розпочаті реформи, консолідація та зміцнення влади дають можливість і нашій державі, і ЄС швидше рухатись назустріч одне одному. Послідовне виконання Україною власних зобов'язань перед європейською спільнотою цілком логічно спонукає її до очікувань відповідної адекватної реакції з боку Європи.

Твердий намір України йти шляхом європейської інтеграції щоб врешті-решт стати де юре, а не лише де факто повноправним членом європейської сім'ї народів актуалізує потребу вивчення євроінтеграційного досвіду наших сусідів, і зокрема Словаччини, яка успішно здолала цей шлях і демонструє готовність щедро поділитися здобутками. Хоч вступ Словаччини до Європейського Союзу крізь євроінтеграційну призму уроків і перспектив для України вже був предметом нашого дослідження [5, с. 247-261], проте саме під таким кутом зору проблема розглядається вперше. Метою даної статті є з'ясування можливості використання Україною на шляху до євроспільноти словацького досвіду євроінтеграції. Тим паче, що досвід сусідньої Словаччини має для України особливий інтерес в силу кількох причин. За оцінками Європейської комісії Словаччина визнана однією з найуспішніших "нових" країн ЄС [6]. Перед початком фінансової кризи розвиток економіки Словацької Республіки був визнаний найдинамічнішим в ЄС. У проведеному аналізі змін, яких зазнали постсоціалістичні держави в економічній і соціальній сферах, з-поміж 27 країн у рейтингу Словаччина посіла третє місце. У той же час Україна опинилася на останній сходинці [7]. Наведені дані, на нашу думку, є наочною ілюстрацією ролі і ефективності всіх реформ, здійснених у Словаччині. Саме тому на наше глибоке переконання, досвід країни-сусідки може і повинен прислужитися й Україні на шляху подолання нею постсоціалістичного менталітету й реалізації євроінтеграційних устремлень.

В умовах, коли значна частина українського суспільства підтримує вступ України в ЄС і готова користуватися вигодами від членства в унії, проте не всі готові брати на себе пов'язані з цим обов'язки, особливого значення набуває донесення до людей і усвідомлення ними прописної істини, що прав без обов'язків не буває. Саме на це спрямована діяльність багатьох інституцій у Словаччині та Україні, взаємодія яких сприяє поглибленню партнерства між нашими країнами та народами. Прикладом такої ефективної співпраці може бути діяльність Словацької асоціації зовнішньої політики та її Дослідницького Центру у м. Братиславі і його регіонального відділення у м. Пряшеві (Словаччина) та Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (РФ НІСД) у м. Ужгороді (Україна).

Словацька асоціація зовнішньої політики (САЗП), в якій автор цієї статті проходив тривале наукове стажування, є відкритим форумом для обговорення міжнародних питань та закордонної політики країни. Основний зміст діяльності об'єднання — активне сприяння інтеграції Словацької Республіки у співтовариство демократичних країн та їх політичних і безпекових структур.

За словами директора ДЦ САЗП, відомого експерта по Східній Європі Александра Дулеби нині в Європі стежать за тим, як розвивається Україна, який напрямок вона обирає. Для європейської спільноти уряд Юлії Тимошенко став великим розчаруванням. Наріжним каменем була газова криза, коли 17 європейських держав, у тому числі й 12 членів Європейської унії, серйозно постраждали. Адже природний газ транспортується з Росії у Словаччину магістральним газопроводом через територію України з 1972 року. І вперше за 37-річну історію роботи транзитного газопроводу з 7-го до 20-го січня 2009 року дійшло до повного припинення поставок газу [8, с. 34].

Дослідники вважають, що відбулося досі небачене — ресурсне протистояння Росії і України у формі "газової війни". Посол Чехії в Україні Я. Башта наголошує, що газова війна була для Європи

страшнішою, ніж серпневий 2008 року воєнний конфлікт в Грузії, бо газове протистояння вплинуло на дві третини європейських держав і тривало більш ніж три тижні [9, с. 16].

З Україною, як і з Туреччиною та Молдовою, велися переговори про приєднання до програми Європейського енергетичного співтовариства з метою залучити ці держави до створення інтегрованого енергетичного ринку та законодавства для посилення енергетичної безпеки.

Були вже і конкретні домовленості, за якими Україна бралася за гроші ЄС реформувати свою газотранспортну систему. Однак попереднім урядом так нічого і не було зроблено, а домовленості просто проігнорувалися.

Стосовно нинішнього українського уряду, то тут у експертів неоднозначна оцінка. Одні дивляться на Україну зі скепсисом: мовляв, ми її вже втратили, адже змінено орієнтири. Проте, вважає Александр Дулеба, є й інша оцінка [10].

Експерти відзначають як вельми позитивний момент те, що Україна продемонструвала себе на останніх президентських виборах демократичною державою. Що ж до зміни вектора, то в Європі до цього ставляться по-філософськи. Адже нормальні стосунки з Росією — це добре.

Головне — стабільність і спокій. Тим більше в час, коли Європа намагається здолати економічну кризу. Важливо, що сьогодні в ЄС придивляються до нового уряду і зважують, наскільки він зацікавлений в інтеграції.

Як позитив експерти відзначають зацікавленість української сторони модернізувати газотранспортну систему шляхом створення міжнародного консорціуму. До речі, такий досвід вже має Словаччина і він цілком може прислужитися Україні.

У Словаччині приватизація в газотранспортній сфері відбулася ще у 2001 році. Тоді такі компанії, як "Газ де Франс" та "Газпром", створили консорціум із наміром приватизувати 49 % акцій місцевого монополіста "Словакгазіндастрі". Більшість акцій залишалася у словацького уряду. Але оскільки на той час "Газпром" не мав готівки, то покрити витрати зголосилася німецька компанія "Рургаз". Їй, зрештою, і дісталася частка росіян. Відтак Словаччина змогла узгодити свої національні інтереси з інтересами партнерів, отримавши контрольний пакет (51 %). І ні про яку загрозу енергетичній незалежності в такому разі навіть мова не йде. Словаччина не тільки нічого не втратила, але ще й чимало виграла. Адже є таке правило — менеджментом компанії мають займатися ті, у кого менша частина акцій. Зрештою, французи з німцями почали працювати саме в цьому напрямку.

Словацька газова індустрія дуже подібна до українського "Нафтогазу". Адже транзит в обох є основним джерелом доходу [8, с. 49]. Крім того, до приватизації словацька компанія просто розкрадалася. Щось схоже, напевно, відбувається і з "Нафтогазом," який перебуває чи не в найнесприятливішій ситуації в Європі.

До 2001 року словацький монополіст отримував прибутків на рівні 9 мільярдів словацьких крон. Приватизація і новий менеджмент збільшили доходи цієї компанії в рази. Відповідно збільшилися і надходження за рахунок податків в бюджет.

Цей приклад, вочевидь, заслуговує на вдумливе наслідування українською стороною.

Основою для розвитку двостороннього співробітництва між Словаччиною та Україною з питань енергетичної безпеки є взаємовідносини ЄС з Україною. У 2009 році на робочому рівні були завершені переговори по Угоді про Асоціацію між Україною і ЄС окрім зони вільної торгівлі. Угода про Асоціацію замінить Угоду про партнерство та співробітництво між ЄС і Україною, яка діє з 1994 року. За словами представників Європейської Комісії для проведення переговорів про лібералізацію торгівлі з Україною, яка має бути частиною Угоди про асоціацію, переговори можуть завершитися до кінця 2010 року. Угода про асоціацію включає в себе 31 секторальний сегмент, по яких Україна взяла на себе зобов'язання їх поступово гармонізувати з європейським законодавством та політикою ЄС, у тому числі енергетичною [8, с. 51].

Європейські експерти переконані, що на шляху до ЄС Україні потрібні реформи. Найперше слід здолати бюрократію та корупцію, які просто роз'їдають державу, надати регіонам можливість реального самоуправління, реструктуризувати економіку, модифікувати пенсійну систему. Демократичність України ні в кого не викликає сумнівів. Проте, щоб бути й економічно розвинутою

без реформ їй не обійтися. На цьому шляху ЄС може дуже допомогти. А словацька сторона, за словами Александра Дулеби, готова ділитися з Україною своїм досвідом, як за нетривалий час досягти необхідних критеріїв для набуття членства в європейських інституціях.

САЗП вже понад 15 років тісно співпрацює з РФ НІСД у м. Ужгороді. У 1997 р., наприклад, вони спільно розробляли проект із підготовки розвитку Карпатського єврорегіону, до складу якого окрім сусідніх областей і країв України та Словаччини входять прикордонні території Польщі, Румунії та Угорщини.

Загалом спільні проекти цих наукових інституцій стосувалися європейської політики сусідства і можливостей для України, міжнародної безпеки та інтеграції до європейських структур, економічних реформ у Словаччині та їх досвіду для України, ролі неурядових громадських організацій у суспільстві тощо. Крім того вже другий рік поспіль вони проводять українсько-словацькі семінари в рамках проекту "Партнерство заради розвитку: розбудова словацько-української транскордонної співпраці".

Така спільна діяльність наукових інституцій, на думку директора Регіонального відділення дослідницького центру Словацької асоціації зовнішньої політики в м. Пряшів Владіміра Бенча, якраз і є яскравим прикладом реальної співпраці експертних установ Словаччини та України по обидва боки кордону з метою просування України по європейському шляху та формування по обидва боки шенгенського кордону території стабільності, безпеки та співробітництва. Таким чином, участь у цих семінарах від Закарпатської області (Україна) вже взяли підприємці, прикордонники, митники, представники органів державної влади, місцевого самоврядування і неурядового (так званого третього) сектору, науковці й експерти, аспіранти та інші категорії фахівців, загалом близько 200 чоловік.

Проведення подібних заходів було відповіддю на потреби, які озвучила саме українська сторона. Справа у тому, що словакам зі своїми українськими партнерами чим далі важче порозумітися. І йдеться далеко не тільки про мову. З того часу, як Словаччина стала членом Європейської унії, словаки почали використовувати терміни і поняття, притаманні саме ЄС. У результаті виникає невідповідність - Словаччина вже працює в нових формах, до яких її підштовхує ЄС, а Україна до таких змін ще не готова. Тому мета таких семінарів - підготовка людського ресурсу в Україні, щоб українці володіли тією ж інформацією, що й словаки. Це створюватиме порозуміння між людьми і народами, допомагатиме спільно вирішувати проблеми.

Не секрет, що попри переважну більшість населення України, яка схвалює курс на євроінтеграцію, певна частина електорату байдуже, а часом навіть вороже оцінює можливе входження в унію. На думку експертів, найімовірнішою причиною такої ситуації є відсутність достатньої і переконливої інформації в ЗМІ. Дещо схоже спостерігалось свого часу і в Словаччині. Однак тут найперше розпочали масову кампанію саме в медіа, зустрічалися з людьми, особливо з молоддю, переконували і пояснювали, що означає для Словаччини вступ в ЄС, що він дасть країні.

Однак найскладнішим для наших сусідів був процес зміни законодавчої бази, яка мала відповідати європейським нормам. Словацькі юристи - спеціалісти із міжнародного права мали проаналізувати всю правову систему, знайти розбіжності, запропонувати нові законопроекти і подати їх на розгляд парламенту. У результаті довелося змінити 120 тисяч сторінок тексту, аби пристосувати словацьке законодавство до вимог ЄС. Та чи не найважливіше і найскладніше змінити менталітет людей, домогтися усвідомлення, що членство в ЄС дає не лише вигоди, а й висуває певні обов'язки.

Вступ Словаччини, як і будь-якої іншої країни в ЄС, несе як певні переваги, так і недоліки. Словацькі експерти зауважують, що від вступу в євроунію люди одержали більше користі, хоча є й такі, що дещо втратили. Проте у цілому люди стали жити краще, ніж раніше.

Ілюстрацією втрат Словаччини від вступу до Шенгенської зони може бути скорочення потоку туристів із України та Росії на зимовий відпочинок у Високі Татри. Про це йдеться у статті «Татри: золотий тиждень, золоті українці» [11]. Автори зазначають, що причиною зменшення числа українців і росіян на лижних базах і в готелях Високих Татрів є ускладнення процедури видачі віз словацькими консульськими установами в Україні та Росії.

На початку 2008 року значно зменшився потік туристів із України та Росії, які свого часу традиційно протягом двох тижнів грудня-січня у Високих Татрах становили 95 % клієнтів. Власники готелів і туристичних бюро стурбовані таким розвитком подій і вважають, якщо не буде знайдено

вихід із ситуації, їх потенційні гості переорієнтуються на інші країни.

Започаткувавши процес інтеграції в ЄС, словаки завдяки консолідації політичних сил одночасно отримали унікальну можливість здійснити дуже багато важливих реформ, зокрема, у фінансовій та соціальній сферах.

Небезпідставно існують побоювання, що до нових країн-учасниць в ЄС ставляться як до суто ресурсної бази. На думку словацьких експертів, є певні ділянки, де це очевидно. Адже багато людей виїхало працювати за кордон. Проте, це їх добровільне рішення, і вони вправі йти туди, де економічна ситуація краща. Разом з тим, чи не найбільшим позитивом від вступу до ЄС є можливість вільного руху громадян – те, що можна без кордонів подорожувати, у тому числі в пошуках вигіднішої праці.

З євроінтеграційного досвіду Словаччини Україна може вивести для себе наступний висновок: шлях до Євросоюзу лежить через політичну стабільність і реформи.

Словаччина й Україна в плані суверенітету – майже ровесники. Словаччина здобула незалежність навіть трохи пізніше – 1 січня 1993 року [12, с. 44]. У той період близькими були стартові економічні і соціальні передумови розвитку соціумів, трансформації в економічній, політико-державотворчій, соціальній, міжнародній сферах обох країн, системи публічної влади і управління. Проте Словаччина практично з нуля на початку 90-х років замінила тотальну систему територіально-державного управління на дворівневе місцеве самоврядування. Процес змін, власне трансформацій у Словаччині, на думку експерта Світлани Мітряєвої, був простим і коротким. І хоча він наразі не позбавлений вад і суперечностей, проте нова структура регіонального управління і самоврядування довела свою життєздатність і ефективність. Реформи 2002-2005 рр. у Словаччині утвердили дворівневу систему регіонального управління та самоврядування. Було утворено 8 самоврядних країв, у тому числі Кошицький та Пряшівський, з якими Закарпатська область у рамках діяльності Карпатського євро регіону підтримує тісні контакти та плідно співпрацює. Після цього відбулася децентралізація влади, тобто передача повноважень більшості функцій державного управління до урядів самоврядних країв та територіальних громад сіл і міст – власне туди, де громадяни живуть [13]. По суті, було ліквідовано районну ланку управління, а її повноваження передано до громад міст і сіл, які тепер стали головною ланкою місцевого самоврядування. До компетенції уряду самоврядного краю віднесено головним чином питання територіального планування і регіонального розвитку, утримання та експлуатації доріг, міжміський транспорт, утримання середніх шкіл і закладів охорони здоров'я, культури, соціальних установ – все, що відноситься до соціальної сфери, а також транскордонне і міжрегіональне співробітництво.

Наша сусідка Словаччина провела глибокі і системні реформи адміністративно-територіального устрою і децентралізації влади, прийнявши і запровадивши близько 100 законів, у тому числі у сфері внутрішньої політики, міжбюджетних відносин, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Фахівці вважають, що, вступивши до ЄС, Словаччина вміло використовує фінансові ресурси цієї європейської структури для розвитку економіки та інфраструктури своєї країни. При цьому глибокі реформи охопили не тільки систему публічного управління та соціальну сферу – успішними виявились і структурні реформи в економіці. Словаччина – одна із перших «нових» країн ЄС ввела євро в якості внутрішньої валюти. Всі ці позитивні зміни не прийшли самі собою. Вони планомірно і цілеспрямовано, на відміну від України, запроваджувалися політикою як минулого, так і нинішнього урядів Словаччини, не зважаючи на жорстку конкуренцію і боротьбу політичних сил країни за владу.

У період підготовки Словаччини до вступу в ЄС і після набуття нею членства в країні було виконано чимало загальнодержавних, регіональних і місцевих проектів розвитку за фінансової підтримки Європейської спільноти [14]. І ця підтримка наразі продовжується ще в більших обсягах. У 2008 р. Словаччина внесла до бюджету ЄС близько 600 млн. євро (тобто, за правилами ЄС – 1 % ВВП), тоді як отримала на різні програми розвитку більше 1,3 млрд. євро. Словаччина і надалі вміло використовує цей фінансовий інструмент для свого внутрішнього розвитку. До прикладу, на 2007-2013 рр. (нова європейська планова «семирічка») для потреб розвитку інфраструктури і соціальної сфери Словаччини Європейський Союз виділив 13 млрд. євро. Частина з цих коштів припадає і на транскордонне співробітництво, у тому числі і з Закарпатською областю. Тому тільки від нас залежить, як ми зможемо скористатися цим новим фінансовим інструментом ЄС для розвитку як окремих регіонів, так і України в цілому.

У майбутніх програмах і проектах транскордонного співробітництва українських регіонів і, зокрема, Закарпаття із Словаччиною у рамках політики добросусідства ЄС передбачається включити і проекти розвитку інфраструктури на території України. Програми ENPIневдовзі мають доповнитися конкретними проектами і організаціями - виконавцями. У цьому контексті перед органами державної влади і місцевого самоврядування Закарпаття постала проблема не лише активізації партнерських і побратимських зв'язків зі Словаччиною в рамках транскордонного співробітництва, а й освоєння методик і технологій, простих розробок та проектного менеджменту. Як показує досвід, наразі не всі готові до такої роботи. Саме тому Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики, мерія м. Кошіце та Регіональний філіал НІСД в м. Ужгород 7 вересня 2009 р. ініціювали проведення міжнародної конференції «Партнерство в рамках словацько-української співпраці: співробітництво органів державної влади та місцевого самоврядування» [15]. Її метою був аналіз стану транскордонного співробітництва словацьких та українських органів державної влади та місцевого самоврядування, ініціювання подальшого розвитку партнерства між ними, підтримка підготовки спільних транскордонних проектів. У конференції взяли участь мери міст та голови сільських і селищних рад Словаччини та Закарпаття, які підтримують ці зв'язки. Адже нині партнерство і побратимство з містами Словаччини успішно розвивають м. Ужгород - м. Міхаловце і м. Кошіце; м. Мукачево - м. Пряшів; м. Свалява - м. Стара Любовня і м. Велкі Капушани; м. Виноградів - м. Вранов-над-Топльов; м. Рахів - м. Свидник; м. Чоп - м. Чірна-над-Тісов; м. Тячів - м. Бардієво; смт. Великий Березний - с. Стакчин та інші. Перелік міст-партнерів та міст-побратимів має тенденцію до розширення. Збагачуються форми і методи транскордонного співробітництва зі своїми найближчими сусідами-громадами Східної Словаччини. Найближчими не лише за територіальною ознакою, але й з огляду на спільну історію, економічні й культурні зв'язки двох слов'янських народів. Тому на бажання двох народів-сусідів ефективно співпрацювати не здатні вплинути жодні шенгенські кордони чи кон'юнктурні заяви політиків.

21-22 жовтня 2009 р. РФ НІСД в м. Ужгороді спільно зі САЗП за підтримки Посольства України в Словацькій Республіці провели в м. Ужгороді міжнародну конференцію «Українсько-словацькі відносини в контексті Східного партнерства: можливості та перспективи». Її метою було обговорити політичний та економічний розвиток України та перспективи її інтеграції до Європейського Союзу. Крім того, в ході обговорень було розглянуто порядок денний двосторонніх словацько-українських відносин та шляхи їх покращення. Стратегічна мета конференції полягала у підвищенні обізнаності громадськості Словаччини стосовно України - як її безпосереднього європейського сусіда та її внутрішньої і зовнішньої політики. На конференції були розглянуті двосторонні українсько-словацькі відносини у контексті майбутніх президентських виборів в Україні, стан справ у відносинах ЄС та України (переговори щодо Угоди про асоціацію, Східне партнерство, нові можливості для України та інші), а також вплив вступу Словаччини до Шенгенської зони на людські контакти у двосторонніх відносинах, транскордонне співробітництво та культурні зв'язки у словацько-українському прикордонні.

Впродовж 2009 р. РФ НІСД в м. Ужгороді та ДЦ САЗП провели спільно на території Словацької Республіки в рамках реалізації проекту «Партнерство заради розвитку: розбудова українсько-словацького транскордонного співробітництва» серію семінарів-навчань. Зокрема, темою сьомого п'ятиденного семінару була «Економічні реформи в Словаччині: можливості для України». Словацькі та українські експерти зупинилися на питаннях макроекономічного розвитку Словацької Республіки, реформах банківського сектору, соціальній та пенсійній реформах, інвестиціях в словацьку економіку, питаннях децентралізації влади та ролі громадського сектору у контролі за діяльністю органів державної влади. Окремо було розглянуто наслідки світової фінансової кризи та їх вплив на ситуацію в Україні [6].

За результатами проекту підготовлені Рекомендації для представників органів державної влади і місцевого самоврядування та Міжурядової українсько-словацької комісії з питань транскордонного співробітництва щодо використання успішного досвіду Словацької Республіки в проведенні внутрішніх реформ, залученні зовнішніх інвестицій та незмінності європейського вибору.

Єврокомісія наразі оцінює Словаччину як одну з найуспішніших країн ЄС. За прогнозами розвитку словацької економіки у 2010-2011 рр. Європейська Комісія передрікає Словаччині найвище економічне зростання з-поміж усіх країн Європейського Союзу і прогнозує її економічне зростання на рівні 1,9 %. Якщо взяти до уваги, що середній показник росту у двадцяти семи країнах-членах Європейського Союзу передбачається всього на рівні близько 0,7 %, то це означає, що передбачуваний показник Словаччини приблизно на 1,2 % вищий, ніж середній показник Європейського Союзу.

Отже, як вважає експерт Сергій Федака, Україні є чому вчитися у свого найближчого європейського сусіда, а спільні проекти, які реалізують РФ НІСД в м. Ужгороді та ДЦ САЗП, мають стати не тільки прикладом позитивної діяльності двох експертних структур України та Словаччини, але й практичним внеском в європейське майбутнє України.

На початку 2008 р. віце-прем'єр міністр України зустрівся з міністром закордонних справ Словаччини Яном Кубішем. На зустрічі обговорено питання двосторонньої співпраці, розробку нової посиленої угоди між Україною та Європейським Союзом та питання енергетичної безпеки.

Ян Кубіш висловив свою підтримку зближенню України з Європейським Союзом. "Ми усіляким чином будемо сприяти вашій країні на шляху європейської інтеграції", - заявив він [16].

Україна і Словаччина вважають за необхідне спрощення руху через спільну ділянку державного кордону. Про це Президенти України і Словаччини заявили під час спільної прес-конференції в Ужгороді, яка відбулася за підсумками двосторонньої зустрічі та наради під головуванням глав двох держав у середині січня 2008 р.

Президенти підтвердили, що країнам необхідно укласти двосторонні угоди про малий прикордонний рух та спільний митний контроль. Глави двох держав відзначили, що угода про малий прикордонний рух фактично готова і наразі проходять внутрішньодержавні процедури її узгодження [17].

Коментуючи документ, Президент Словаччини висловив застереження, що його країна має узгодити свою позицію з Європейським Союзом. Іван Гашпарович пояснив це тим, що Словачька Республіка є членом Шенгенської зони, до якої також входять інші країни ЄС. "Словаччина повинна дослухатися і врахувати погляди Євросоюзу з точки зору її кордонів. Це вагомий момент", - сказав він. І. Гашпарович запевнив також, що входження його країни до Шенгенської зони не створить ускладнень для отримання віз і перетину кордону громадянами України.

Президент України, аргументуючи необхідність укладення згаданих міждержавних угод, навів дані, відповідно до яких українсько-словацький кордон щоденно перетинають 8 тисяч громадян та 3 тисячі одиниць транспорту. Така статистика змушує серйозно замислитися над модернізацією прикордонної інфраструктури. "Режим спільної роботи митних і прикордонних служб є актуальним", - наголосив Президент України, додавши, що прикордонні та митні служби обох держав інституційно готові до проведення спільного контролю на кордоні.

Президенти України і Словаччини обговорили також аспекти європейської інтеграції України і її майбутній вступ до Світової організації торгівлі. При цьому лідер Словаччини запевнив, що його країна завжди була активним прихильником цих українських прагнень.

Програму спільних дій на 2008 рік підписали керівники Кошіцького самоврядного краю (Словаччина) та Закарпатської області під час перебування її делегації на чолі з головою ОДА в сусідній країні.

Програмою передбачено участь представників обох регіонів у Дні добросусідства, який заплановано на 24 травня, а також долучення словацьких партнерів до форуму "Інвестуйте в Закарпаття", міжнародної виставки - ярмарку "Туревроцентр-Закарпаття 2008" та інших заходів, що відбуватимуться впродовж року у гірському краї. У Пряшівському самоврядному краї Словаччини, де також побувала закарпатська делегація, обговорювалися питання поглиблення транскордонного співробітництва, розбудови прикордонної інфраструктури, співпраці в галузі туризму, розвитку підприємництва, освіти, спорту і таке інше. Було вирішено, що невдовзі в Ужгороді та Пряшеві будуть відкриті Центри національних культур [18].

До речі, станом на початок 2008 р. в Закарпатті діяли 120 українсько-словацьких підприємств, обсяг інвестицій у яких становив 13,6 млн. доларів США. Встановлені прямі контакти між закладами освіти, культури, медицини, релігійними організаціями, представниками малого та середнього бізнесу. Чимало спільних точок дотику і в питаннях забезпечення розмаїтих потреб української національної меншини у Кошіцькому та Пряшівському краях Словаччини і словацької меншини - на Закарпатті.

24 травня 2008 р. біля пункту пропуску "Убля- Малий Березний" на українсько-словацькому кордоні, котрий по суті став вже українсько-євросоюзівським, відбулося торжество, що засвідчило добру

волю двох народів-сусідів на подальшу співпрацю, на мирне співіснування, на приятельські стосунки. Це – День добросусідства, який став уже традиційним, сьомим за рахунком [19].

А 30 травня 2008 р. відбулося міждержавне підписання угоди про малий прикордонний рух між Україною та Словаччиною. І що найголовніше, цей факт отримав схвалення Євросоюзу. Словаччина стала вже третьою країною, куди наші країни зможуть їздити за правилами місцевого прикордонного руху. На думку міністра закордонних справ України – це перший крок до безвізового пересування наших громадян [20].

На початку липня 2008 р. Народна Рада (парламент) Словаччини ратифікувала Угоду між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух [21], яка набрала чинності 27 вересня того ж року.

Документ встановив спрощений порядок перетину кордону мешканцями прикордонних областей України і Словаччини, які проживають в межах 50-кілометрової зони від спільного державного кордону. Положення Угоди поширюється на мешканців 295 населених пунктів Закарпатської області України (близько 400 тис. осіб) та 299 населених пунктів Словаччини.

Той факт, що річки Уж, Тиса, Латориця, Улічка та Ублянка з території Закарпаття перетікають до Словаччини, спонукає до тісної співпраці працівників природоохоронних структур обох країн. Адже неодноразово траплялися випадки, коли українській стороні доводилося компенсувати словакам збитки за засмічення їхньої території по річці Уж. Відтак Державна екологічна інспекція в Закарпатській області особливо ретельно стежить за дотриманням природоохоронного законодавства у спільних зі Словаччиною (як, до речі, і з Угорщиною та Румунією) річках [22]. З цією ж метою екологи сусідніх країн проводять постійний моніторинг якості води у прикордонних створах, організують зустрічі з актуальних природоохоронних проблем, зокрема щодо запобігання руїнних повеней, що не знають кордонів.

Європейська спільнота дедалі чіткіше починає усвідомлювати: без об'єднання організаційних, фінансових та інтелектуальних зусиль, економічні, екологічні та соціальні проблеми Карпат, як і інших гірських регіонів Європи – не вирішити [23]. А саме Карпатські гори довжиною 1500 кілометрів об'єднують сім європейських країн, у тому числі Україну і Словаччину [24, с. 4].

Екологічна ситуація в Карпатському регіоні неодноразово обговорювалася в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи. Однак ухвалена Рамкова конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат поки що не стала дієвим засобом контролю за екологічною ситуацією в прикарпатських регіонах. Тому, на думку експертів, з цим не можна миритися, адже екологічні проблеми – поза кордонами держав [25].

Однією із структур, покликаних вирішувати ці та інші проблеми, є міжрегіональна асоціація Карпатський єврорегіон, куди увійшли прикордонні території п'яти сусідніх країн – Угорщини, України, Польщі, Словаччини та Румунії.

На міжнародній конференції 23 лютого 2007 р. в Ужгороді “Нові можливості розвитку туризму в Карпатському регіоні” автор цих рядків запропонував в рамках Карпатського єврорегіону створити Асоціацію вищих навчальних закладів туристського профілю, що дозволило б і викладачам, і студентам краще вивчити потенціал сусідніх країн в плані розвитку туристсько-рекреаційної сфери [26]. Бо складається парадоксальна ситуація, коли народи-сусіди краще знатимуть достожитності єгипетської Хургади чи турецької Аланії, ніж пам'ятні місця прикордонних Ужгорода, Сату-Маре, Ніредьгази чи Кошіце [27, с. 62].

Як реакція на нашу пропозицію, на засіданні Ради Карпатського єврорегіону в Ужгороді у листопаді 2008 р. було ухвалено рішення розробити туристичний маршрут, який би проліг територіями, що входять до Карпатського єврорегіону. Розпочавши мандрівку в Закарпатті, біля українсько-угорського кордону, мандрівники зможуть побувати в Україні, Румунії, Угорщині, Словаччині та Польщі, відтак повернутися до місця старту [28]. Це дало б змогу усім відчутти спільність проблем, які єднають жителів прикарпатських регіонів, зблизька ознайомитися з культурою та укладом життя сусідів у різних країнах.

Спілка приватних виноградарів і виноробів Закарпаття за прикладом сусідніх Угорщини, Словаччини та інших країн розробила туристичний маршрут “Закарпатський винний шлях” і презентувала його на міжнародному туристичному ярмарку в Києві [29].

На сьомому засіданні українсько-словацької Міжурядової комісії з питань транскордонного співробітництва, що проходило в м. Пряшеві, при обговоренні питання про українсько-словацьке співробітництво у сфері туризму відзначалося, що він відіграє важливу роль у співробітництві двох країн і регіонів [30]. Враховуючи це, було рекомендовано відповідним міністерствам та відомствам країн сприяти співробітництву між національними туристичними агенціями, а Закарпатській облдержадміністрації, Пряшівському і Кошіцькому самоврядним краям створювати умови для розвитку туризму. На засіданні було презентовано проект “Посилення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств в прикордонних регіонах Словаччини та України” та Програму ENPICBC Угорщина-Словаччина-Україна 2007-2013.

У червні 2008 р. на українсько-словацькому кордоні було відкрито новий вантажний термінал “Ужгород”. Він споруджувався в рамках програми TACIS за рахунок технічної допомоги Європейської Комісії. Термінал знаходиться в транспортному коридорі №5, що об’єднує країни-члени Європейського співтовариства, а тому приваблює значну кількість вантажних перевезень з Австрії, Угорщини, Польщі, Чехії, Словаччини та інших країн. Розвиток та облаштування міжнародного автомобільного пункту пропуску (МАПП) “Ужгород” було включено до інвестиційного проекту реконструкції Програми прикордонного співробітництва TACIS, оскільки ефективне функціонування транзитної системи залежить від розвинутої транспортної інфраструктури міжнародного значення, облаштування за європейськими стандартами державного кордону.

У січні 2008 р. на МАПП “Ужгород” побували Президенти України та Словаччини. На розбудову терміналу Єврокомісія виділила 3 млн. євро. Наразі його пропускна спроможність становить 180 каміонів на добу, проте вона повинна зрости до понад 500 вантажівок [31].

На часі - друга черга терміналу, яка передбачає реконструкцію існуючих об’єктів митної інфраструктури, розрахованої на обслуговування пасажирського автотранспорту. Якщо до реконструкції через це «вікно в Європу» могли проїхати 2,5 тис. легкових автомобілів, то після неї - вдвічі більше. Загальна ж вартість будівельних робіт становитиме близько 12 млн. євро.

Спорудження під’їзної дороги одночасно з будівництвом вантажного комплексу ставилось Європейською Комісією невід’ємною умовою при відкритті фінансування другої черги реконструкції МАПП “Ужгород” [32].

У середині червня 2010 р. на Закарпатті побували голова Пряшівського самоврядного краю Словаччини Петер Худік та почесний консул України в Словаччині Станіслав Обіцький. На зустрічі з керівництвом Закарпатської області йшлося про те, що вже втілено у життя кілька спільних проектів, спрямованих на покращення життя обох громад.

Тільки в рамках Програми сусідства та партнерства Угорщина-Словаччина-Україна за кілька років вдалося реалізувати чотири українсько-словацькі проекти: “Чиста вода”, з підтримки словацько-українського співробітництва в галузі підприємництва, з розвитку співпраці у туристичному напрямку, з дослідження стану використання біомаси у прикордонному регіоні. Їх загальна вартість - понад один мільйон євро [33].

Разом з тим, сьогодні діє транскордонна програма ENPI, яка є спільною для України, Угорщини, Румунії та Словаччини. Нею передбачається тісна співпраця у галузі економіки та екології. Фінансування проектів здійснюватиметься за кошти Європейського Союзу.

Отже, спільна діяльність Дослідницького Центру САЗП та РФ НІСД в Ужгороді якраз і є яскравим прикладом тривалої реальної та плідної співпраці експертних установ Словаччини та України по обидва боки кордону з метою просування України європейським шляхом. Адже участь у семінарах, яких вже відбулося понад 50, беруть представники органів державної влади та місцевого самоврядування, неурядового (так званого третього) сектору, підприємці, науковці, експерти, журналісти, студенти вищих навчальних закладів тощо. І для кожної категорії знаходять партнерів, з якими можна б реально обмінюватися досвідом у своїй сфері. Саме таким чином залучаються до співробітництва різноманітні категорії населення, все нові та нові установи й організації, створюючи у прикордонні зону безпеки, стабільності та співпраці. Наразі згадані наукові установи працюють над реалізацією широкомасштабного проекту “Українсько-словацький дослідний та навчальний центр — SUREC” [10]. Його мета — ініціювати постійний науково-дослідницький дискурс, регулярний політичний діалог та обмін досвідом між Україною та Словаччиною в таких сферах як європейська інтеграція, безпека, охорона шенгенського кордону, лібералізація візового

режиму, проведення економічних, соціальних реформ, транскордонне співробітництво, розвиток громадянського суспільства тощо. Серед останніх цікавих заходів у рамках цього проекту виділяється Міжнародний літній університет для студентів, аспірантів та молоді. РФ НІСД в м.Ужгород та ДЦ САЗП ініціювали проведення цього Міжнародного літнього університету у м. Пряшеві. Його тема - "Східна політика ЄС: сусідство, ідентичність, безпека". До участі в заході були запрошені 60 аспірантів та студентів словацьких та українських вишів. Під час навчання учасники мали змогу прослухати серію цікавих лекцій та долучитися до дискусій з провідними експертами Словацької асоціації зовнішньої політики, Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Ужгород, Інституту оборонних досліджень ім. Міклоша Зріні, міжнародного Вишеградського фонду та представниками інших аналітичних установ країн Вишеградської четвірки. І хоча такий університет проводився вперше, з огляду на резонанс, який він спричинив у молодіжному середовищі, актуальність подібних заходів є очевидною.

Виходячи з вищевикладеного, можемо зробити висновок про те, що досвід Словаччини по здійсненню реформ, підготовці до вступу до Європейського Союзу є надзвичайно цінним і корисним для України в плані реалізації нею євроінтеграційної стратегії і наближення до єсівських стандартів у всіх сферах життя. А транскордонне співробітництво є саме тим каналом комунікації, завдяки якому Україна переймає кращий досвід сусідів, має змогу уникнути помилок, допущених ними, ефективніше виконувати домашнє завдання на шляху до європейської спільноти. Тому подальше дослідження, вивчення і висвітлення цієї проблематики зберігає свою актуальність, наукову і практичну значимість.

Список використаних джерел

1. Закарпатська правда. — 2010. — 29 грудня.
2. Відносинами з Україною опікуватиметься Штефан Фюле// Євробюлетень. Інформаційне видання Представництва Європейського Союзу в Україні. - 2010 - № 2. - 26 с..
3. Новини Закарпаття. — 2010. — 27 листопада.
4. Новини Закарпаття. — 2010. — 14 серпня.
5. Гарагонич В. В. Вступ Словаччини до Європейського Союзу: уроки і перспективи для України крізь євроінтеграційну призму // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. — Науки: економіка, політологія, історія. — 2010. — № 17 (118). — 267 с.
6. Трибуна. — 2009. — 21 листопада.
7. Новини Закарпаття. — 2010. — 30 січня.
8. Дулеба Александр. Енергетична безпека Словаччини: можливості співпраці з Україною. — Братіслава. — 2010. — 58 с.
9. Устич С. І. Кордон, війна та мир в долі сучасного світу. Тріада життя чи колапсу? Монографія. — Ужгород: Карпати, 2010. — 328 с.
10. Новини Закарпаття. — 2010. — 14 серпня.
11. Новини Закарпаття. - 2008. - 22 січня.
12. Корсак Р.В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991-2005 рр.: Монографія. - Ужгород: Гражда, 2007. - 208 с.
13. Новини Закарпаття. - 2010. - 5 червня.
14. Новини Закарпаття. - 2009. - 5 вересня.
15. Панорама. - 2009. - 17 жовтня.
16. Урядовий кур'єр. - 2008. - 5 січня.

17. Урядовий кур'єр. - 2008. - 16 січня.
18. Урядовий кур'єр. - 2008. - 11 квітня.
19. Новини Закарпаття. - 2008. - 27 травня.
20. Новини Закарпаття. - 2008. - 7 червня.
21. Урядовий кур'єр. - 2008. - 4 липня.
22. Урядовий кур'єр. - 2008. - 5 листопада.
23. Новини Закарпаття. - 2009. - 21 березня.
24. Земля, наближена до неба. - Ужгород: Карпати. - 2008. - 48 с.
25. Урядовий кур'єр. - 2008. - 11 листопада.
26. Панорама. - 2007. - 3 березня.
27. Гарагонич Василь. Нові можливості розвитку туризму в Карпатському євро регіоні крізь призму підготовки фахівців для туристської галузі//Нові можливості розвитку туризму в Карпатському регіоні. Матеріали міжнародної конференції, Ужгород, 23 лютого 2007 р. - Ужгород: Ліра. - 2007. - С. 61-63.
28. Урядовий кур'єр. - 2008. - 11 листопада.
29. Урядовий кур'єр. - 2008. - 15 листопада.
30. Новини Закарпаття. - 2008. - 14 червня.
31. Новини Закарпаття. - 2008. - 19 січня.
32. Новини Закарпаття. - 2008. - 21 червня.
33. Новини Закарпаття. - 2010. - 19 червня.

Резюме

В статье рассмотрены особенности вступления Словакии в Европейский Союз, большое внимание уделено реформам, проведенным в стране в период подготовки к вхождению в европейское сообщество. Автор акцентирует внимание на уроках, которые может извлечь Украина из словацкого опыта, а также перспективах, рассматриваемых сквозь евроинтеграционную призму. В качестве положительного примера, способствующего осуществлению интеграционных мероприятий украинской стороной, рассматриваются плодотворные связи Словацкой ассоциации внешней политики и Регионального филиала Национального института стратегических исследований в г. Ужгороде (Украина). Приводятся мнения словацких и украинских экспертов по поводу рассматриваемой проблематики. Автор на основе анализа богатого фактического материала делает вывод, что творческое использование Украиной словацкого опыта подготовки и вступления в Европейский Союз путем углубления трансграничного сотрудничества открывает для нашей страны благоприятные перспективы.